

OSKAR UAYLDNING “BAXTLI SHAHZODA” ASARINI O‘QITISH

Qurbonova Norjona Sherdavlat qizi
Sharof Rashidov nomidagi SamDU talabasi
norjonaqurbonova@gmail.com

Annotatsiya

Hozirgi zamon o‘quvchilarini jahon adabiyotiga bo‘lgan qiziqishini oshirish, jahon adabiyoti namoyondalaridan bo‘lmish Oskar Uayld shaxsiyati, asarlari bilan tanishish, ularni 6-sinf o‘quvchilariga qulay tarzda o‘qitish muammoli masalalardan biri sanaladi. Mazkur maqolada Oskar Uayld va “Baxtli Shahzoda” asarini oson va samarali o‘qitish muammolari yoritilgan.

Kalit so‘zlar: ertak, qaldirg‘och, Shahzoda, baxt, tarjimai hol, muammoli vaziyat, metodlar.

Annotation

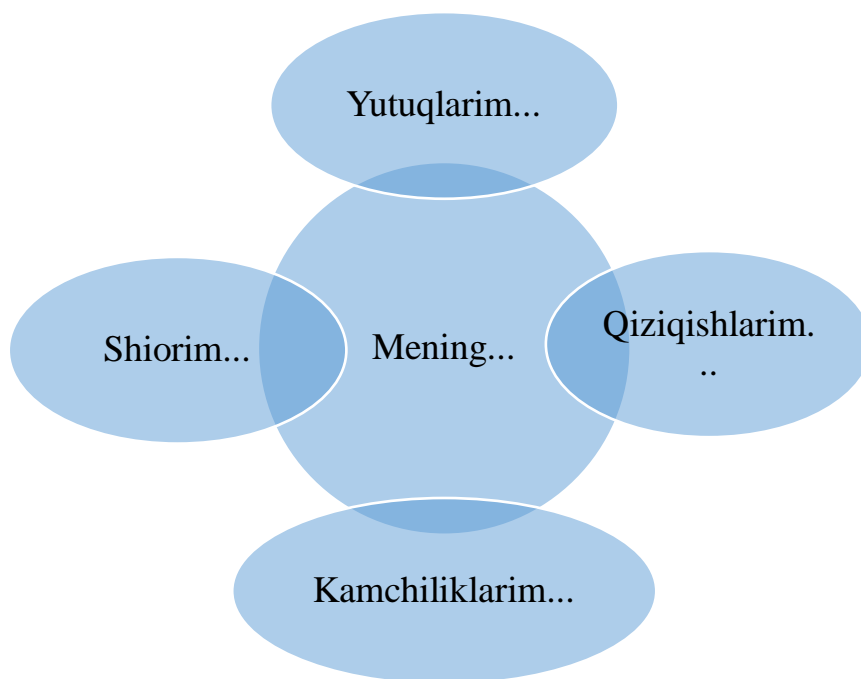
Increasing the interest of modern students in world literature, familiarizing them with the personality and Oskar Wilde, one of the representatives of world literature, and teaching them conveniently to 6th graders is considered one of the problematic issues. This article highlights the challenges of teaching Oscar Wilde and “The Happy Prince” easily and effectively.

Key words: fairy tale, swallow, Prince, happiness, biography, problematic situation, methods.

6-sinf adabiyot darsligida mazkur yozuvchi hayoti va asarini o‘qitish uchun 3 soatlik dars soati mo‘ljallangan.

1-soatda:

Uyga vazifa “**To‘rt tomon**” metodi asosida so‘raladi. Ushbu metod orqali o‘quvchilarning “**Ibroyim Yusupov va Xurshid Davron lirikasini solishtirish**” mavzusidagi bilimlari mustahkamlanadi. Metoddagi to‘rt tomonni to‘ldirishda o‘quvchi yuqoridagi shoirlar ijodiga yondashadi. Yutuqlarimda –shoirlar ijodidan nimalarni o‘rgana olgani, Kamchiliklarimda – yaxshi o‘zlashtira olmagan taraflari, Qiziqishlarimda – qaysi she‘rlariga qiziqqan va uning sababi, shiorimda – qaysi satrlarini shior sifatida tanlaganini yozadilar. Bu metod orqali o‘quvchining xarakterini, darsni qay darajada puxta o‘rganganini va she‘riyatga bo‘lgan munosabatini ko‘rish mumkin. O‘quvchilar darsni qay darajada o‘zlashtirganliga binoan baholanadi.

Oskar Uayldning portretini o‘quvchi tasavvurida gavdalantirish uchun yozuvchi haqida qisqa videorolik yoki fotosurat taqdim etiladi. Darslikda berilgan tarjimayi holga qo‘shimcha tarzda o‘qituvchi yozuvchi shaxsiyatiga oid boshqa ma’lumotlar ham aytib o‘tishi joiz. Yozuvchi tarjimayi holini o‘qitish masalasi va uning ahamiyati borasida Q.Husanboyeva va R.Niyozmetova hammuallifligida yozilgan “Adabiyot o‘qitish metodikasi “ kitobida quyidagi fikrlarni bejizga keltirmaganlar: **“Yozuvchining tarjimayi holini va ijodiy faoliyatini o‘rganish, bir tomondan, o‘quvchilarga davr ruhini chuqurroq anglatish, ijtimoiy munosabatlarni ular qalbiga yetkazish, ularni milliy mafkura, milliy ma’naviyatga cheksiz hurmat ruhida tarbiyalash, adibning adabiyot ravnaqida va jamiyatda tutgan mavqeini, uning novatorligini ko‘rsatish orqali adabiy jarayonning rivojlanish bosqichlarini chuqurroq anglatish, yozuvchi shaxsining kamol topishi, ruhiy olami misolida yoshlar tarbiyasiga ijobiy ta’sir etish, eng muhimi, o‘rganilajak asarning yaratilishiga turtki bo‘lgan voqea-hodisalar bilan tanishtirish, shu orqali parcha mazmunini to‘liq tushuntirish, imkon yaratish uchun xizmat qiladi, asarni o‘qish uchun havas uyg‘otadi”**. [Husanboyeva , Niyozmetova, 2020: 304,305]

Yozuvchi tarjimayi holini o‘qitishda qo‘shimcha materiallarga tayanish ham o‘qituvchidan mehnat talab qiladi, ham o‘quvchilarning qiziqishini oshiradi. B.To‘xliyevning yozuvchi tarjimayi holini o‘qitish borasidagi fikrlariga ham to‘xtalib o‘tish lozim: **“Yozuvchining tarjimayi holini o‘rganishda uning o‘z fikrlaridan foydalanish ham keng tarqalgan usullar turkumiga kiradi. Ammo bunda ham me’yor bo‘lishi shart. Chunki, ayrim hollarda yozuvchining o‘z so‘zlarida ham**

zamonaning, uni qurshab turgan muhitning, bularning yonida esa biz tasavvur qila oladigan va qila olmaydigan ko‘plab obyektiv va subyektiv omillarning kuchi ham bo‘lishi mumkin”. [To‘xliyev,2010: 118,119]

Yuqoridagi metodist olim va olimalarning fikrlaridan kelib chiqqan holda, Oskar Uayld biografiyasi bilan tanishtirishni quyidagicha tashkil etish lozim: Dastlab videorolik yoki adib portreti, darslikda berilgan ma‘lumot hamda yozuvchining mashhur fikrlaridan keltirish kerak. O‘qituvchi adibning fikrlarini turli jurnal va internet sahifalaridan topadi va o‘quvchilarning yosh doirasiga mos jummalarni saralab oladi. Quyida berilgan mashhur sitatalarni **“80/20” metodi** asosida tushuntiriladi. Mazkur metod orqali o‘quvchilarning tafakkuri oshadi, har bir o‘quvchida mustaqil fikr bildirish ko‘nikmasi shakllantiriladi, shuningdek, o‘qituvchi ham yozuvchini o‘quvchilarga tanishtirishda osonroq usuldan foydalanadi. 80 % fikrni o‘quvchilar aytishsa, 20% qismida o‘qituvchi fikrlarni umumlashtirib beradi:

“ Bugungi odam har narsaning narxini biladi, ammo o‘z qadrini bilmaydi.

Nodon kamchilikni boshqadan, dono esa o‘zidan qidiradi.

Olamni qonunlar emas, shaxslar tebratadi.

Maqtov bamisoli xushbo‘y atir, mayli, ifor tarataversin, xushomadga aylanmasa bas!

Keksalar eshitganiga chippa-chin ishonadi. O‘rta yasharlar nuqul shubha qiladi. Yoshlar esa hammanarsani bilaman deydi.

Xotira – bamisoli o‘zimiz bilan olib yuradigan kundalik daftar.

Do‘st boshiga ish tushsa undan ko‘ngil so‘rash oson. Ammo uning yutuqlaridan quvonish xiyla qiyin”. [Tafakkur,2015/4]

Yozuvchi bilan tanishgach, ertak haqida o‘quvchilar bilan savol-javob qilinadi. O‘quvchilarga uch daqiqa vaqt beriladi va bu vaqt davomida ular shu paytgacha mutolaa qilgan ertaklari nomlarini yozishi kerak. Mazkur topshiriq **“Yashil ruchka”** metodi asosida tekshiriladi. Bu metodning o‘ziga xos afzalliklari mavjud bo‘lib, o‘quvchilarni ruhiyatiga ijobiy ta‘sir etadi. Chunki qizil ruchkada ularning xatolari ko‘rsatilganda tushkun kayfiyatga tushishlari mumkin. bu metodning yana bir afzalligi shundaki, o‘quvchi yanada faol bo‘lishga harakat qiladi. Darsda faol qatnashgan o‘quvchilar rag‘batlantiriladi.

Bundan so‘ng, **“Baxtli Shahzoda”** ertagini o‘qish uchun ko‘nikmalar beriladi. Hozirgi internet asrida barcha sohalar taraqqiy etgan. Shu boisdan, internet sahifalari orqali mazkur ertakning audio yoki multifilm variantini ko‘rish o‘quvchilarga tavsiya etiladi. Chunki jahon adabiyoti durdonalarini o‘qib tushunish bir qancha qiyinchiliklar keltirishi mumkin.

Har qanday asar matni bilan ishlashdan oldin adabiyot o‘qituvchilariga metodist olim va adabiyotshunoslarning fikrlari bilan tanishishi tavsiya etiladi. Bu orqali ular o‘z pedagogik mahoratini oshiradilar: **“Adabiy asarning, jumladan, epik turga**

mansub bo‘lgan asarlarning matni ustidagi ish adabiy ta‘limning o‘zak masalalaridan biridir. U o‘quvchilarni badiiy adabiyot olamiga olib kirish, tasvirlanayotgan voqealarga nisbatan muallifning munosabati va niyatlarini payqab olishga imkoniyat yaratadi”. [Zunnunov, 1992,16]

Uyga vazifa : Oskar Uayld tarjimai holi bilan tanishish, ertakning audio yoki multifilm variantini tomosha qilish. Asar matni bilan ishlashga tayyorlanib kelish.

2-soat:

Yangi mavzu: Oskard Uayld: “Baxtli Shahzoda” ertagi. Asar matni bilan ishlash.

Uyga vazifa so‘rash: Bunda “Issiq qahva” metodidan foydalanish tavsiya etiladi. Doskaga turli rangdagi qog‘oz qahva idishlari yopishtirilgan ko‘rgazmali qurol ilinadi. Qahvalar ichida o‘tgan dars bo‘yicha savollar yozilgan bo‘ladi. Mazkur metodning afzalligi : o‘quvchilarning xotirasi oshadi, darsga diqqati jamlanadi, qoloq o‘zlashtiruvchi o‘quvchilar ham metod nomiga qiziqqan holda darsga qatnashadi. Nega aynan metod nomi bunaqa, degan savol tug‘ilishi tabiiy. O‘quvchilar qahva ichidagi savollarga javob topadilar hamda qahva, ya’ni baho bilan siylanadilar.

Dastlab o‘qituvchi asar matnidan parchani ifodali va obrazli tarzda o‘qib beradi. O‘quvchilar bu orqali ham zerikmaydi, ham ijodkorlik qobiliyatini shakllantiradi. O‘qituvchi asarning qolgan qismini o‘quvchilarga obrazga kirgan holda o‘qitirish tavsiya etiladi. Ertak o‘qib bo‘lingach, ertakdagi tushunarsiz so‘zlar bilan ishlanadi. Mazkur jarayonda o‘quvchilarning ertak matni bilan ishlashida qulaylik paydo bo‘ladi.

Uyga vazifa: Tushunarsiz so‘zlar bilan ishlash. Asarni sinchikovlik bilan o‘qish, chunki kelgusi darsda har bir o‘quvchida ertak bo‘yicha shaxsiy xulosasi va obrazlarga qay darajada yondashganini aniqlash lozim. Prof. Qozoqboy Yo‘ldoshevning fikrlari ham buning yaqqol dalilidir: “ ...qahramonlarni hayotiy voqealar og‘ushida ko‘rsatish xususiyati epik asarlarda insoniy kechinmalarni tasvirlar jarayoniga joylash imkoniyatini beradi va o‘quvchidan bu sezimlarni ilg‘ab olish talab eriladi. Adabiyot o‘qituvchisi o‘z o‘quvchilarida ayni shu

malakani – epik asar zamiridagi badiiy ma’noni ilg‘ay olish va mantiqiy xulosaga kela bilishni shakllantirishi muhim vazifa hisoblanadi”.[Yo‘ldoshev, 1996 ,127]

3-soat:

Mavzu: Oskar Uayld “Baxtli Shahzoda” ertagi: “Muhokama qilamiz” bosqichi topshiriqlari bilan ishlash. Jonlantirish.

Uyga vazifa so‘rash tartibi:

1. **“Muammoli vaziyat”** metodi. Mazkur metod hozirgi kunda dolzarb ahamiyatga ega. Chunki bugungi zamon o‘quvchisining mantiqiy tafakkurini oshirish yetakchi masalalardan biridir. Ushbu metod orqali tezkorlik, aniqlik va yechimlilik masalalari ko‘tariladi. Quyidagi savollar bilan o‘quvchilarga murojaat qilinadi:

1.Nega asar bunday nomlangan?

2.Baxtli Shahzoda rostan baxtlimi?

3.Qaldirg‘ochdagi o‘zgarishlarga sizning munosabatingiz qanaqa?

4.Ertakdan o‘zingizga qanaqa taassurot ololdingiz?

5.Go‘zallik deganda nimani tushunasiz?

6.Shahzoda tirikligida baxtlimidi yoki haykal holatida?

7.Xudo va farishta o‘rtasidagi suhatdan olgan xulosangiz?

8.Bir vaqtlar hamma hurmat qilgan haykal va ko‘zlari o‘yilgan haykalga odamlarning munosabati sizga ma’qulmi?

9.Misir mamlakati asarda ko‘p tilga olinish sababini qanday izohlaysiz?

10.Shahzoda nima uchun Qaldirg‘ochdan shahardagi hayot haqida eshitishni istaydi?

11.Bolalarni jini suymaydigan Qaldirg‘och nega betob bolaga shabada taratadi?

12.Shahzoda butunlay ko‘r bo‘lib qolishdan nega qo‘rqmadi?

13.Saroy amaldorlari va oddiy xalq o‘rtasidagi tafovutlar sizga qanday ta’sir etdi?

14.Siz Qaldirg‘ochning o‘rnida bo‘lsangiz, Shahzoda bilan qolarmidingiz?

15.Shahzodaning yuragi sovuqdan yorildimi?

2. **“Zinama –zina” metodi.** Bu metodni qo‘llashning ikki xil usulini qo‘llash tavsiya etiladi. 1-zinalar tepaga qarab kengayib boriladi, 2-zinalar esa aksincha pastga qarab torayib boradi. 1-zinalarda Shahzoda va Qaldirg‘ochning ijobiy deb topilgan xislatlari, 2-zinada esa salbiy deb topilgan xislatlari yoziladi.

Yuqoridagi metodlar vositasida o‘quvchilar bilimi baholanadi, sust o‘zlashtirgan o‘quvchilar ogohlantiriladi. O‘quvchilarni noan’anaviy tarzda baholash tavsiya etiladi. Chunki darsga bo‘lgan qiziqshi yanada oshadi. Masalan, Shahzoda rasmi tushirilgan qog‘ozchalarni a’lo bahoda o‘zlashtirganlarga, Qaldirg‘och rasmi tushirilgan qog‘ozchalarni yaxshi o‘qiganlarga va qoniqarli o‘qiganlarga saroy amaldori rasmi tushirilgan qog‘ozchalarni daftarga yopishtirib baholash tavsiya etiladi.

“Jonlantirish” san’atini tushuntirishda “FSMU” metodidan foydalanish tavsiya etiladi. O‘qituvchi jonlantirish san’ati haqida tushuncha begach, mazkur metodni qo‘llay oladi.

F- fikr	S-sabab	M- muhokama	U- umumlashma

Jahon adabiyoti namoyondalari va ularning durdona asarlarini o‘rganish 6-sinf o‘quvchilari uchun biroz qiyin. Shu maqsadda Oskar Uayld va uning “Baxtli Shahzoda” ertagini o‘qitishning yuqoridagi usullari tavsiya etiladi. Turli xil metodlar, obrazli o‘qish, muammoli vaziyatda yechim topa bilish bugungi zamon talabi sanaladi. O‘quvchi qalbida adabiyotga bo‘lgan muhbbat, jahonda yuz bergan voqeliklar va g‘ayritabiiy sarguzashtlarga qiziqib, ulardan ma’naviy ozuqa olish ishtiyoqi shakllanadi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

- 1.Mirzayeva Z.,Jalilov K. Adabiyot.Umumiy o‘rta ta’lim maktablarining 6-sinfi uchun darslik.-Toshkent ,2022.
- 2.Husanboyeva Q.,Niyozmetova R.Adabiyot o‘qitish metodikasi.-T.:Innovatsiya-ziyo, 2020 –B. 304-305
- 3.To‘xliyev B. Adabiyot o‘qitish metodikasi.-T.: 2010 –B.121
- 4.Oskar Uayld.Taqlid asli e’tirofdir//Tafakkur, 2015 –N 4
- 5.Zunnunov A. Adabiyot o‘qitish metodikasi. –T.:O‘qituvchi, 1992 –B16
- 6.Yo‘ldoshev Q. Adabiyot o‘qitishning ilmiy-nazariy asoslari. –T.: O‘qituvchi, 1996 - B 127.